

پیش بینی امید بر اساس خلاقیت هیجانی و حمایت اجتماعی ادراک شده در دانشجویان

ماهرخ هیراد آسا^۱، خدیجه ابوالمعالی^۲*

۱. کارشناسی ارشد، روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، ایران.

۲. دانشیار، دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، ایران. (نویسنده مسئول)

مجله پیشرفت های نوین در علوم رفتاری، دوره دوم، شماره دهم، مرداد ماه ۱۳۹۶، صفحات ۸۳-۹۵

چکیده

هدف پژوهش حاضر پیش بینی امید بر اساس خلاقیت هیجانی و حمایت اجتماعی ادراک شده در دانشجویان شاغل به تحصیل در دانشگاه آزاد واحد رودهن بود. نمونه آماری این پژوهش ۲۰۰ نفر از دانشجویان بود. روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای بود. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش پرسش نامه های امید میلر، حمایت اجتماعی ادراک شده فیلیپس و خلاقیت هیجانی آوریل بود. داده ها پس از گردآوری به کمک رگرسیون چند گانه سلسله مراتبی تحلیل شد. بررسی ضرایب رگرسیون نیز نشان داد که در متغیر حمایت اجتماعی ادراک شده حمایت دوستان، حمایت خانواده ($p < 0/05$) و حمایت سایرین ($p < 0/05$) به صورت مثبت و در سطح معناداری ۰/۰۵ امید را در دانشجویان پیش بینی می کنند. در متغیر خلاقیت هیجانی بعد اثربخشی / صداقت در سطح معناداری ۰/۰۱ و بعد آمادگی در سطح معناداری ۰/۰۵ به صورت مثبت امید را در دانشجویان پیش بینی می کند. در مقابل ضرایب رگرسیون مربوط به بعد تازگی در سطح ۰/۰۵ معنادار نبود.

می توان گفت به نظر می رسد فرد با دارا بودن حمایت اجتماعی ادراک شده بتواند بهتر از حل مشکلات برآید؛ چون می داند که در مواقع لزوم می تواند از این حمایت بهره مند می شود. دریافت حمایت اجتماعی ادراک شده می تواند باعث افزایش میزان امید شود که متعاقباً با امید در رویارویی با تنش های زندگی، خلاقیت هیجانی موثرتری نشان می دهد. واژگان کلیدی: امید، خلاقیت هیجانی، حمایت اجتماعی ادراک شده.

مقدمه

انسان و زندگی مفاهیمی هستند که هرگز از یکدیگر جدا نمی‌شوند. زندگی جز جدایی ناپذیر انسان است و هیچ راه فراری از آن نیست. بنابراین انسان تا هست باید زندگی کند. به بیان دیگر انسان میان دو راهی زندگی و عدم زندگی قرار ندارد بلکه بدون تردید زندگی باید کرد؛ اما می‌توان پرسید: زندگی گوارا و لذت بخش کدام است؟ انسان موفق کسی است که به تکامل بیانیدشد و با زندگی خود مشکلی نداشته باشد. البته باید به این نکته توجه داشت که بین مشکل داشتن در زندگی با مشکل داشتن با زندگی تفاوت وجود دارد. همه انسانها در زندگی مشکل دارند؛ اما انسان موفق کسی است که با زندگی مشکل نداشته باشد و این یعنی رضایت از زندگی که با توجه به داشتن مهارت و خلاقیت هیجانی و امید داشتن و داشتن حمایت اجتماعی میتواند زندگی موفق داشته باشد. بطور کلی، انسان باید یاد بگیرد که در اوج ناکامی امیدش را حفظ کند تا بر مشکلاتش غلبه کند. به نظر می‌رسد که خلاقیت هیجانی و حمایت اجتماعی ادراک شده شاخص‌های خوبی برای زندگی داشته باشند (پسندیده، ۱۳۸۹).

امید سازه‌ای بسیار نزدیک به خوش‌بینی است. اسنایدر (۲۰۰۰) امید را بعنوان سازه‌ای شامل دو مولفه مفهوم‌سازی کرده است. توانایی طراحی گذر گاهایی بسوی هدف‌های مطلوب برغم موانع موجود کارگزار انگیزش برای استفاده از این گذرگاه‌ها است. مطالعات آینده نگر و گذشته نگر در مورد مثبت نگری و امید نشان می‌دهد که افراد دارای سبک تبیینی خوش‌بینانه، به عبارت دیگر، افراد مثبت‌نگر، در مقایسه با افراد دارای سبک تبیینی بدبینانه، کمتر احتمال دارد که به هنگام رویارویی با رویدادهای استرس‌زای عمده زندگی، به ضعف سلامت جسمانی یا افسردگی و ناامیدی دچار شده و یا به خودکشی دست بزنند. همچنین معلوم شده که بین خوش‌بینی، امید و سلامت، همبستگی معناداری وجود دارد. خوش‌بینی و امید با شاخص‌های آسیب‌شناختی روانی فعلی شخص و به طور کلی، با افسردگی موجود در وی به طور خاص، همبستگی منفی دارند. خوش‌بینی و امید، سلامت جسمی و روانی را، آن گونه که با انواع شاخص‌ها، از جمله سلامت خود گزارشی، پاسخ مثبت به مداخله‌های پزشکی، سلامت ذهنی، خلق مثبت، نیرومندی ایمن‌شناختی، کنار آمدن مؤثر (ارزیابی مجدد، حل مسئله، اجتناب از رویدادهای استرس‌زای زندگی، جستجوی حمایت اجتماعی) و رفتار ارتقا دهنده سلامت مشخص شده‌اند، پیش‌بینی می‌کند (کار، ۱۳۸۵).

در روان‌شناسی عصر حاضر با ظهور روان‌شناسی مثبت، موضوعات مطرح در روان‌شناسی چشم‌اندازی دیگر مورد توجه قرار گرفته و عواملی مثل شادکامی، خوش‌بینی، خلاقیت، معنا در زندگی، حمایت اجتماعی و امید و به کارگیری روش‌های مبتنی بر همین عوامل از اهمیت خاصی برخوردار شده است (چیمیک و نکولایچاک، ۲۰۰۴). خلاقیت در حیطه هیجان‌ات از سال ۱۹۸۰ با فعالیت آوریل شروع شد و خلاقیت هیجانی را به صورت توانایی تجربه و بیان ترکیبی از هیجان‌ها به صورت بدیع و تاثیر گذار تعریف می‌کند خلاقیت هیجانی در بر گیرنده چهار ملاک است که به صورت زیر بیان شده‌اند: ۱- صداقت، بیان صادقانه تجارب و ارزش‌های خویش ۲- بداعت، ایجاد تغییر در هیجان‌های معمول یا ایجاد حالات هیجانی جدی ۳- اثر بخشی، هماهنگی هیجان با موقعیت به طوری که در نهایت برای فرد یا گروه مفید باشد. ۴- آمادگی، توانایی درک هیجان و میل به شناخت (آوریل و نولز، ۱۹۹۱).

در پژوهشی اسنایدر و همکاران انجام دادند از ۳۹۲۰ نفر از دانشجویان ترم اول که حضور داشتند امید در مقایسه با نمرات آزمون استاندارد، در رابطه با موقعیت تحصیلی از قدرت پیش بینی بالاتری برخوردار بوده است. هم چنین دانشجویان با امید بالاتر هدف بالاتری دارند و می دانند که چگونه تلاش کنند تا به این هدف دست یابند (گلمن، ۲۰۰۵). یافته های حمیدی (۱۳۸۲) در پژوهشی مبین این است بین رضایت از زندگی و امید دانش آموزان دختر پیش دانشگاهی ارتباط مثبت معناداری وجود دارد. در پژوهش نادری و حسینی (۱۳۸۲) رابطه سرسختی با امید به زندگی در جامعه دانشجویی دختر و پسر مورد مطالعه قرار گرفته و با سه فرضیه مجزا از نظر جنسیت (کلی، دختران، پسران) این نتیجه به دست آمد که امید و زندگی و سرسختی رابطه مثبت دارند. فاجز (۲۰۰۷) در پژوهشی نشان داد که بین ظرفیت خلاقیت در دوران کودکی با سبک های خلاقانه و خلاقیت هیجانی رابطه معنادار وجود دارد، نتایج پژوهش هالت (۲۰۰۴) و آوریل (۱۹۹۹) نیز موید این یافته ها است. آوریل (۲۰۰۵) همبستگی را بین خلاقیت شناختی و خلاقیت هیجانی گزارش کرده اند. بنابراین یافته ها، ضمن تایید وجود همبستگی بین خلاقیت شناختی و خلاقیت هیجانی استقلال این دو سازه را می توان مشاهده کرد. بخش دیگر یافته های این پژوهش نشان می دهد که مهارت های فراشناختی توسط خلاقیت شناختی و خلاقیت هیجانی قابل تبیین هستند. مهارت های فراشناختی نقش موثری در تبیین یادگیری آموزشی و پیشرفت تحصیلی دارند (قوام آبادی، ۱۳۷۷). آوریل و نولز (۱۹۹۱) آمادگی، توانایی درک هیجان و میل به شناخت و در تنظیم و بروز هیجانات خود بهتر عمل می توان گفت که تاکید خانواده ها بر همکاری و مشورت، از انجایی که افراد دارای خلاقیت هیجانی، به همکاری اجتماعی و روابط بین فردی اهمیت می دهند موجب تقویت حس همکاری با دیگران، در فرزندان شده و بدین سان، بر استعداد بروز هیجانات خلاق در آنها تاثیر مثبتی می گذارد (جوکار و البرزی، ۱۳۸۸). تحقیقات یلسین (۲۰۱۱) حمایت اجتماعی با رضایت از زندگی مرتبط است و حمایت اجتماعی پیش بینی کننده رضایت از زندگی در دانشجویان است.

در مطالعه لانگ لند مشخص شد که کیفیت حمایت اجتماعی ادراک شده با افزایش احساس همبستگی بین افراد، سبب بهبود سلامت روانی آن ها می شود. بررسی ارتباط بین حمایت اجتماعی ادراک شده و رویدادهای استرس زا زندگی با افسردگی نشان می دهد که میزان حمایت اجتماعی با نرخ افراد افسرده، همبستگی منفی داشته و دارد (بخشای، ۱۳۸۲). همچنین در یک مطالعه کلی به شکل فرا تحلیل، نشان داد که میزان حمایت اجتماعی، بر سلامتی جسمی افراد تاثیر مثبت دارد (اسمیت و مک کی، ۱۹۹۵). حمایت اجتماعی و امید می تواند در کاهش اضطراب مرگ سالمندان مؤثر باشد (هوب فول و وکس، ۱۹۹۳). جورج (۲۰۱۰) در پژوهشی تحت عنوان احساس ذهنی بهزیستی در اواخر عمر نشان داد، که رضایت از زندگی می تواند سبب افزایش شادی و امید در سال های آخر عمر باشد. نتیجه این که بین امیدواری و رضایت از زندگی رابطه ی مثبت معنی داری وجود دارد. از نظر آلپورت انسان سالم انسانی است که به آینده امید دارد و خود را بی نیاز از گذشته می داند (ارجمندنی، خانجانی و محمودی، ۱۳۹۱).

ضرورت این پژوهش از آنجا ناشی می شود که امید موضوع مهمی در دانشجویان و برای همه اقشار جامعه به شمار می آید و لذا اگر بتوانیم از طریق پژوهش های مختلف به بررسی ها و راهکارها برای تاثیر امید در زندگی دانشجویان که از ارکان اصلی نیروهای

انسانی کشور محسوب می‌شوند و نقش به‌سزایی در تحول، پیشرفت و تعالی هر کشوری دارند، طبیعی است که بررسی عوامل مؤثر در رشد، ارضای نیازهای روانی و تأمین سلامت جسمانی و روان‌شناختی این قشر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد (میرزائیان، باعزت و خاکپور، ۱۳۹۳). در یک جامعه وقتی پیشرفت مفهوم واقعی خود را پیدا می‌کند که تمام افراد جامعه با یکدیگر رشدی یکپارچه داشته در این راستا تحقیق می‌تواند معیار نسبتاً مطمئنی جهت پیشرفت افراد جامعه مورد نظر باشد با توجه به مطالب مطرح شده، سوال پژوهش حاضر این است آیا امید بر اساس خلاقیت هیجانی و ادراک حمایت اجتماعی قابل پیش‌بینی است؟

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری این مطالعه شامل دانشجویان شاغل به تحصیل در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد واحد رودهن در سال تحصیلی ۹۴-۹۳ بود. نمونه به روش تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شد که در ابتدا چند دانشکده به تصادف انتخاب (دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشکده علوم تربیتی و مشاوره، دانشکده ادبیات فارسی و زبان خارجه) و آن‌گاه از هر دانشکده سه کلاس به تصادف انتخاب و کلیه افراد مورد بررسی قرار گرفتند. با توجه به سطوح متغیرهای پیش‌بینی‌کننده به ازای هر سطح متغیر مستقل بر اساس روش کرامر $40 \times 5 = 200$ نفر انتخاب شد و در مجموع $5 \times 40 = 200$ نفر مورد پژوهشی قرار گرفتند.

پرسشنامه‌ها جهت تجزیه و تحلیل وارد نرم‌افزار SPSS-22 شدند و با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی همبستگی و رگرسیون سلسله‌مراتبی مورد تحلیل قرار گرفت. برای جمع‌آوری اطلاعات از ابزارهای زیر استفاده شد:

الف) پرسشنامه امید میلر (. .): پرسشنامه امید میلر (MHS)^۱ که در سال ۱۹۸۸ توسط میلر و پاورز ساخته شد. پرسشنامه اولیه دارای ۴۰ سوال بود که در نسخه‌های بعدی به ۴۸ سوال افزایش یافت. این پرسشنامه در طیف لیکرت از بسیار مخالف (نمره ۱) تا بسیار موافق (نمره ۵) نمره‌گذاری می‌شود. حداقل نمره هر فرد ۴۸ و حداکثر آن ۲۴۰ است و هر چه فرد نمره بیشتری بگیرد دارای امید بیشتری است (میلر و همکاران، ۱۹۸۸). در یک مطالعه برای تعیین پایایی پرسشنامه از دو روش آلفای کرونباخ و تنصیف استفاده شد که به ترتیب برابر با ۰/۹۰ و ۰/۸۹ محاسبه شد (حسینیان، ۱۳۸۷ به نقل از شجاعیان و همکاران، ۱۳۹۳) و در مطالعه‌ای دیگر آلفای کرونباخ پرسشنامه ۰/۸۶ به دست آمد (شجاعیان و همکاران، ۱۳۹۳). همچنین در پژوهشی دیگر برای تعیین پایایی پرسشنامه از روش تنصیف و آلفای کرونباخ استفاده شد که به ترتیب برابر با ۰/۹۰ و ۰/۸۷ بودند. روایی همزمان پرسشنامه نیز با استفاده از این پرسشنامه با پرسشنامه اضطراب بک دارای همبستگی منفی است ($r = -0.79$ و $p < 0.001$) (ابولقاسمی و همکاران، ۱۳۸۹). در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ امید ۰/۹۲ در نمونه ۲۰۰ نفر محاسبه شده است.

ب) پرسشنامه خلاقیت هیجانی: این پرسشنامه را آوریل (۱۹۹۹) به منظور اندازه‌گیری خلاقیت هیجانی در چهار بعد تازگی، اثربخشی، صداقت و آمادگی تهیه کرده و شامل ۳۰ ماده است که ۷ ماده، آمادگی هیجانی، ۱۴ ماده تازگی، ۵ ماده اثربخشی و ۴ ماده

^۱ Miller Hope Scale

صداقت را اندازه‌گیری می‌کنند و به روش لیکرت نمره‌گذاری می‌شود. در مقابل هر گویه طیف پنج گزینه‌ای از خیلی کم تا خیلی زیاد قرار دارد. آوریل با روش آلفای کرونباخ پایایی نمره کل خلاقیت هیجانی را $0/91$ و پایایی ابعاد آمادگی، اثربخشی، صداقت و بداعت آن را به ترتیب $0/80$ ، $0/89$ ، $0/80$ و $0/85$ بدست آورد. برای محاسبه روایی پرسشنامه از روش تحلیل عامل و همبستگی با آزمون‌های مشابه استفاده کرد که بر اساس تحلیل عامل به جای ۴ بعد، ۳ بعد بدست آورد. ابعاد اثر بخشی و صداقت با هم تشکیل یک عامل دادند. همسانی درونی آن جهت برآورد در اعتبار با استفاده از آلفای کرونباخ نشانگر برخورداری آزمون از همسانی درونی مناسبی بود (سطح میانگین آلفای کرونباخ عوامل $0/52$ بود). در پژوهش البرزی و جوکار (۱۳۸۲) برای محاسبه روایی از روش تحلیل عامل اکتشافی به روش مولفه‌های اصلی و با چرخش وریماکس استفاده شد. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ آزمون خلاقیت هیجانی در مولفه خلاقیت هیجانی - تازگی $0/82$ و در مولفه خلاقیت هیجانی - آمادگی $0/66$ و در مولفه خلاقیت هیجانی اثربخشی / صداقت $0/75$ در نمونه ۲۰۰ نفری محاسبه شده است.

ج) پرسشنامه حمایت اجتماعی فیلیپس (. . .): پرسشنامه حمایت اجتماعی (SS-A) توسط واکس، فیلیپس، هالی، تامپسون، ویلیامز و استوارت (۱۹۸۶) تدوین شده است. این پرسشنامه بر پایه نظریه کوب درباره حمایت اجتماعی قرار دارد. کوب حمایت اجتماعی را به میزان برخورداری از محبت، مساعدت و توجه اعضای خانواده، دوستان و سایر افراد تعریف کرده است. این پرسشنامه دارای ۲۳ سوال است که سه حیطه حمایت اجتماعی را می‌سنجد. این پرسشنامه برای اولین بار در ایران توسط ابراهیمی قوام (۱۳۷۱) مورد استفاده قرار گرفت. وی پژوهشی را بر روی ۱۰۰ دانشجو و ۲۰۰ دانش آموز ایرانی اجرا کرد و پایایی و روایی این ابزار را محاسبه کرد. ضریب پایایی در نمونه دانشجویی در کل مقیاس $0/90$ و در نمونه دانش‌آموزی $0/70$ به دست آورد. همچنین پایایی آزمون بازآزمون این پرسشنامه در دانش‌آموزان پس از شش هفته $0/81$ بود. در یک مطالعه دیگر نیز آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه $0/81$ به دست آمد (خوش کنش و همکاران ۱۳۸۹). در یک مطالعه دیگر نیز آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه کرونباخ برای کل پرسشنامه $0/81$ به دست آمد (خوش کنش و همکاران، ۱۳۸۹). ضریب آلفای کرونباخ آزمون حمایت اجتماعی ادراک شده در مولفه ی حمایت اجتماعی - خانواده $0/71$ و در مولفه حمایت اجتماعی - دوستان $0/72$ و در مولفه حمایت اجتماعی - سایر $0/63$ در نمونه ۲۰۰ نفری بوده است.

یافته ها .

جدول ۱. میانگین، انحراف استاندارد و ضرایب آلفای کرونباخ امید، ابعاد ادراک حمایت اجتماعی و خلاقیت هیجانی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	آلفای کرونباخ
خلاقیت هیجانی - تازگی	۴۱/۶۵	۷/۹۷	۰/۸۲۳
خلاقیت هیجانی - آمادگی	۲۰/۵۸	۳/۹۶	۰/۶۶۹
خلاقیت هیجانی - اثربخشی/صداقت	۲۶/۵۵	۵/۲۸	۰/۷۵۰
حمایت اجتماعی - خانواده	۵/۰۰	۱/۴۵	۰/۷۱۸
حمایت اجتماعی - دوستان	۴/۸۳	۱/۴۷	۰/۷۲۰
حمایت اجتماعی - سایر	۴/۶۶	۱/۳۸	۰/۶۳۴
امید	۱۷۸/۷۰	۲۲/۲۷	۰/۹۲۹

همچنان که در جدول ۱ ملاحظه می‌شود، ضرایب آلفای کرونباخ همه متغیرهای پژوهش حاضر به استثنای بعد آمادگی خلاقیت هیجانی و حمایت اجتماعی سایر، بالاتر از ۰/۷ است، این موضوع بیانگر همسانی درونی قابل قبول ابزار اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش حاضر است. همچنین به خاطر ضریب آلفای کرونباخ پایین بعد آمادگی خلاقیت هیجانی و حمایت اجتماعی سایر، باید در تفسیر نتایج آن متغیرها احتیاط نمود.

جدول ۲. ضرایب همبستگی متغیرهای پژوهش .

متغیرهای تحقیق	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱. خلاقیت هیجانی - تازگی	۱						
۲. خلاقیت هیجانی - آمادگی	۰/۵۲۸**	۱					
۳. خلاقیت هیجانی - اثربخشی / صداقت	۰/۵۲۷**	۰/۵۱۴**	۱				
۴. حمایت اجتماعی - خانواده	۰/۰۵۱	۰/۰۵۵	۰/۱۴۰	۱			
۵. حمایت اجتماعی - دوستان	۰/۱۰۰	۰/۲۳۳**	۰/۱۵۱*	۰/۴۶۶**	۱		
۶. حمایت اجتماعی - سایر	۰/۲۳۳**	۰/۲۱۵**	۰/۳۴۸**	۰/۳۰۵**	۰/۳۹۹**	۱	
۷. امید	۰/۲۴۹**	۰/۳۴۸**	۰/۳۸۸**	۰/۲۷۷**	۰/۲۸۱**	۰/۳۵۱**	۱

* $P < 0.05$ و ** $P < 0.01$

همچنان که جدول ۲ نشان می دهد بین همه ابعاد خلاقیت هیجانی (تازگی، آمادگی، اثربخشی/صدافت) و امید در سطح معناداری ۰/۰۱ همبستگی وجود دارد. همچنین بین همه ابعاد ادراک حمایت اجتماعی نیز با متغیر امید در سطح ۰/۰۱ همبستگی وجود دارد. به منظور بررسی مفروضه نرمال بودن توزیع تک متغیر مقادیر کشیدگی و چولگی و به منظور ارزیابی مفروضه همخطی بودن عامل تورم واریانس (VIF) و ضریب تحمل مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۳. کشیدگی، چولگی، ضریب تحمل و تورم واریانس (... متغیرهای پژوهش

متغیر	چولگی	کشیدگی	ضریب تحمل	تورم واریانس (..)
خلاقیت هیجانی - تازگی	۰/۲۳۸	۰/۵۷۹	۰/۶۲۸	۱/۵۹۱
خلاقیت هیجانی - آمادگی	-۰/۴۵۷	۰/۸۸۲	۰/۶۱۵	۱/۶۲۶
خلاقیت هیجانی - اثربخشی / صدافت	-۰/۱۳۵	-۰/۱۴۱	۰/۵۹۹	۱/۶۷۰
حمایت اجتماعی - دوستان	۰/۴۱۱	-۱/۱۹۰	۰/۶۹۲	۱/۴۴۲
حمایت اجتماعی - خانواده	-۱/۷۵۳	۲/۶۳۰	۰/۷۷۲	۲/۲۹۶
حمایت اجتماعی - سایر	-۱/۱۰۴	۰/۷۹۹	۰/۷۳۸	۱/۳۵۴
امید	-۰/۲۹۲	-۰/۳۲۸	متغیر ملاک	متغیر ملاک

جدول فوق نشان می دهد که به استثنای بعد خانواده حمایت اجتماعی، شاخص های مربوط به چولگی و کشیدگی هیچ کدام از متغیرهای پژوهش خارج از محدود ± ۲ نیست. بنابراین می توان نتیجه گرفت که توزیع تک متغیری آن متغیرها نرمال است. همچنین نتایج جدول ۳ نشان می دهد که شاخص ضریب تحمل و تورم واریانس متغیرهای پژوهش به ترتیب بزرگتر از ۰/۱ و کوچک تر از ۱۰ است. این مطلب نشان دهنده آن است که پدیده همخطی بودن در متغیرهای پژوهش وجود ندارد. براساس دیدگاه مایر، گامست و گوارینو (۲۰۰۶) ارزش عامل تورم واریانس بالاتر از ۱۰ و ارزش ضریب تحمل کمتر از ۰/۱ باشد نشان دهنده هم خطی بودن است. به منظور آزمون استقلال خطاها در بین متغیرهای پیش بین، ارزش شاخص دوربین واتسون مورد بررسی قرار گرفت، ارزش شاخص مذکور ۰/۴۸۰ بود. فایلد (۲۰۰۶) اعتقاد دارد که ارزش شاخص دوربین واتسون بالاتر از ۲ نشان دهنده عدم استقلال خطاها است. براین اساس با توجه به ارزش شاخص دوربین واتسون محاسبه شده، می توان گفت مفروضه استقلال خطاها نیز در بین داده های پژوهش برقرار است. برای بررسی فرصه های از روش تحلیل رگرسیون چند گانه سلسله مراتبی استفاده شد. بدین صورت که ابعاد خلاقیت هیجانی (تازگی، آمادگی، اثربخشی/صدافت) در گام اول و ابعاد ادراک حمایت اجتماعی (دوستان، خانواده و سایرین) در گام دوم به عنوان متغیرهای پیش بین وارد تحلیل شدند. گفتنی است که در این پژوهش امید متغیر ملاک بود.

جدول ۴. رگرسیون چند متغیری سلسله مراتبی در پیش بینی امید بر اساس ابعاد خلاقیت هیجانی و ادراک حمایت اجتماعی

سطح معناداری	..	.β	...	.	
					گام اول (خلاقیت هیجانی)
۰/۷۹۰	-۰/۲۶۶	-۰/۰۲۱	۰/۲۲۳	-۰/۰۵۹	تازگی
۰/۰۳۴	۲/۱۳۶	۰/۱۷۲	۰/۴۵۲	۰/۹۶۵	آمادگی
۰/۰۰۹	۲/۶۳۴	۰/۲۱۵	۰/۳۴۴	۰/۹۰۶	اثربخشی/صداقت
$R^2=۰/۱۸۱$ و $adjR^2=۰/۱۶۷$ $F(۴, ۱۸۶)=۱۳/۶۶۵, P<۰/۰۰۱$					
					گام اول (ادراک حمایت اجتماعی)
۰/۲۵۳	۱/۱۴۶	۰/۰۸۴	۱/۱۰۸	۱/۲۷۰	دوستان
۰/۰۳۱	۲/۱۷۸	۰/۱۵۳	۱/۵۱۹	۳/۳۰۹	خانواده
۰/۰۲۵	۲/۲۵۶	۰/۱۶۷	۱/۱۸۸	۲/۶۸۲	سایر
$F(۶, ۱۸۳)=۱۱/۰۷۷, P<۰/۰۰۱,$ $R^2=۰/۲۶۶$ و $adjR^2=۰/۲۴۲$					
$\Delta. =۷/۱۳۷, . <۰/۰۱$					
$\Delta. . . ۰/۰۸۶$					

همچنان که جدول ۴ نشان می دهد، ابعاد خلاقیت هیجانی (تازگی، آمادگی، اثربخشی/صداقت) که در گام اول وارد معادله پیش بینی امید شد، به صورت معناداری در سطح معناداری ۰/۰۱ امید را در دانشجویان پیش بینی نمود ($F(۴, ۱۸۶)=۱۳/۶۶۵, p<۰/۰۱$). بررسی مجذور همبستگی چندگانه بدست آمده نشان داد که ارزش ضریب همبستگی های چند گانه (R^2) برابر با ۰/۱۸۱ است. این موضوع نشان می دهد که ابعاد خلاقیت هیجانی ۱۸/۱ درصد از واریانس امید را تبیین نموده است. بررسی ضرایب رگرسیون نشان داد که بعد اثربخشی/صداقت در سطح معناداری ۰/۰۱ ($\beta=۰/۲۱۵, p<۰/۰۱$) و بعد آمادگی ($\beta=۰/۱۷۲, p<۰/۰۵$) در سطح معناداری ۰/۰۵ امید را در دانشجویان پیش بینی می کند. در مقابل ضرایب رگرسیون مربوط به بعد تازگی در سطح ۰/۰۵ معنادار نبود. براساس نتایج جدول ۴ با ورود ابعاد ادراک حمایت اجتماعی (دوستان، خانواده و سایرین) به معادله پیش بینی امید در گام دوم، ارزش R^2 به ۰/۲۶۶ رسید. این یافته بدان معناست که ابعاد ادراک حمایت اجتماعی به معادله پیش بینی، باعث شده تا ۲۶/۶ درصد از واریانس آن تبیین شود. ارزش تغییرات R^2 (ΔR^2) برابر با ۰/۰۸۶ بود. این یافته بدان معناست که با ورود ابعاد ادراک

حمایت اجتماعی در معادله پیش بینی و با کنترل اثر ابعاد خلاقیت هیجانی، مقدار واریانس تبیین شده امید ۸/۶ درصد افزایش یافته است که به لحاظ آماری در سطح ۰/۰۵ معنادار است ($\Delta F=7/137, P<0/01$). بررسی ضرایب رگرسیون نیز نشان داد که بر خلاف بعد حمایت دوستان، حمایت خانواده ($\beta=0/153, p<0/05$) و حمایت سایرین ($\beta=0/167, p<0/05$) به صورت مثبت و در سطح معناداری ۰/۰۵ امید را در دانشجویان پیش بینی می کند.

بحث و نتیجه گیری

مطالعه نشان داد که ابعاد خلاقیت هیجانی (تازگی، آمادگی، اثربخشی/صدقت) به صورت معنادار متغیر امید را در دانشجویان پیش بینی می کند. یافته های پژوهش حاضر با از پژوهش هایی که در زمینه ارتباط بین حمایت اجتماعی ادراک شده، امید و خلاقیت هیجانی انجام گرفته است همسو می باشد. امید منجر به ایجاد انگیزه بیشتر برای حل مشکلات روزمره می شود و به عنوان سائقی برای هیجانان و سلامتی افراد منجر در نظر گرفته می شود (اسنایدر، لویز و شان، ۲۰۰۲). از نظر آلپورت انسان سالم انسانی است که به آینده امید دارد و خود را بی نیاز از گذشته می داند (ارجمندنیا، خانجانی و محمودی، ۱۳۹۱). خلاقیت در هیجانان را به عنوان راهی جهت خلاصی از هیجانان مشکل ساز و یا رخنه در هیجانان تعریف می کنند و امیدوارند که با این گونه کنترل در هیجانان سطوح رفتارها تعدیل تر شود اشخاص با سطح امید بالاتر موانع را به عنوان چالش تعبیر می کنند و راه های دیگری پیدا می کنند و انگیزش خود را در مسیر جدید به کار می برند. با توجه به موفقیت های کسب شده در هنگام مواجهه با موانع، افراد با امید بالا هیجانان مثبت خود به سمت جلو حرکت می کنند. افراد ناامید گیر می افتند چون راه های جدید را نمی توانند پیدا کنند، در عوض، هیجانان منفی و نشخوار فکری آنها مانع پیگیری اهداف شان می شود (اسنایدر و همکاران، ۲۰۰۷).

در پژوهش عیسی زادگان، جنا آبادی و سعادت مند (۱۳۹۰) با هدف میزان رابطه و پیش بینی بهداشت روانی از طریق راهبردهای تنظیم شناختی هیجان و خلاقیت هیجانی و عملکرد تحصیلی انجام شد. نتایج نشان داد که بهداشت روانی با ابعاد راهبردهای نا کارآمد تنظیم شناختی هیجان، سرزنش خود و فاجعه آمیزی پنداری و سرزنش دیگران رابطه منفی معنی دار دارد، بین خلاقیت هیجانی و بهداشت روانی رابطه معناداری وجود داشت. همچنین بین عملکرد تحصیلی و بهداشت روانی مثبت و معناداری وجود داشت. در پژوهش لطیفیان، دلاورپور (۱۳۹۱) بررسی نقش واسطه ای خلاقیت هیجانی در رابطه بین سبک های دلبستگی و سلامت روان بود. نتایج نشان داد که دلبستگی ایمن بصورت مثبت و معنادار و دلبستگی دو سوگرا به صورت منفی و معنادار، سلامت روان را پیش بینی می کند. نقش واسطه ای خلاقیت هیجانی و ابعاد آن در رابطه بین سبک های دلبستگی ایمن و دو سوگرا مشاهده شد و در خصوص دلبستگی اجتنابی، روابط بین این سبک و خلاقیت هیجانی و ابعاد آن منفی و معنادار بود. پوکیو (۲۰۰۲)؛ ترجمه از معنوی پور و خراسانی، (۱۳۸۴) معتقد است مطالعه رابطه بین سبک های تفکر و خلاقیت می تواند به پژوهش گران کمک کند تا این که چه نوع تکنیک خلاقیتی، با چه نوع افرادی و تحت چه شرایطی مفیدتر است را کشف کنند. شناخت سبک ها می تواند به افراد در درک این که چرا برخی نسبت به دیگران در حل مسائل، روش های متفاوتی دارند، کمک کنند. سرانجام شناخت سبک های تفکر برای

سازمان‌ها یا گروه‌هایی که نیازمند افراد خلاق هستند، مفید و ضروری است. پژوهش‌های ذکر شده نشان می‌دهند که خلاقیت و مهارت‌های فراشناختی از ویژگی‌های تاثیرگذار بر موفقیت انسان‌ها هستند. در این رابطه، شواهد تجربی نیز نشان داده‌اند که خلاقیت هیجانی با برخی ویژگی‌های سازگارانه مرتبط با سلامت روان نظیر عزت نفس، مهارت‌های مقابله‌ای و توانایی هیجانی (هوش هیجانی) و ناتوانی یا نارسایی هیجانی همبستگی داشته است. شواهد بسیاری ثابت می‌کنند که افراد دارای مهارت هیجانی یعنی کسانی که احساسات خود را به خوبی می‌شناسند و آنها را تنظیم می‌کنند و احساسات دیگران را نیز درک و به طرز اثر بخشی با آن برخورد می‌کنند، در حوزه‌های مختلف زندگی موفق و کار آمد می‌باشند و همچنین دارای امید زیادی هستند.

پژوهش حاضر نشان داد که ابعاد ادراک حمایت اجتماعی (دوستان، خانواده و سایرین) به صورت معنادار متغیر امید را در دانشجویان پیش‌بینی می‌کند. امینی (۱۳۹۴) نشان داد بین حمایت اجتماعی با امیدواری رابطه مستقیم وجود دارد. از بین مؤلفه‌های مربوط به حمایت اجتماعی ادراک شده؛ خانواده و دوستان، رابطه معنی‌داری با امید دارند، در حالی که در مورد حمایت اجتماعی ادراک شده سایرین، چنین رابطه‌ای به دست نیامد. هم چنین، از بین مؤلفه‌های حمایت اجتماعی ادراک شده؛ فقط خانواده، رابطه منفی معنی‌داری با اضطراب مرگ داشت. در تحقیق شاکری‌نیا (۱۳۹۰) در خصوص رابطه حمایت اجتماعی ادراک شده و امید با سلامت عمومی در سالمندان مرد مبتلا به دردهای مزمن جسمانی مشخص گردید که بین حمایت اجتماعی ادراک شده، امید و سلامت عمومی سالمندان، رابطه معنی‌دار وجود دارد و متغیرهای امید و حمایت اجتماعی ادراک شده، به ترتیب سلامت عمومی، اضطراب و افسردگی را پیش‌بینی کردند. از این رو، در تبیین این یافته‌ها می‌توان به رابطه امیدواری و حمایت اجتماعی اشاره نمود. همچنین یافته‌های عسگری و شرف‌الدین (۱۳۸۹) نشان داد که بین اضطراب اجتماعی، امید و حمایت اجتماعی ادراک شده با احساس ذهنی بهزیستی رابطه چندگانه معنی‌دار وجود دارد. همچنین نشان داد که امید و حمایت اجتماعی ادراک شده پیش‌بینی کننده احساس ذهنی بهزیستی می‌باشند ولی اضطراب اجتماعی در پیش‌بینی‌کنندگی احساس ذهنی بهزیستی نقشی ایفا نمی‌کند. به طور کلی، یافته‌های این تحقیق با بسیاری از نتایج مطالعات دیگر به طور مستقیم و یا غیر مستقیم همسو است.

نظریه پردازان این حوزه بر این باورند که تمام روابطی که فرد با دیگران دارد حمایت اجتماعی ادراک شده محسوب نمی‌شود؛ مگر اینکه فرد آن‌ها را به عنوان یک منبع در دسترس و مناسب برای رفع نیازهای ارزیابی کند. مقیاس‌های حمایت اجتماعی ادراک شده نیز بر ارزیابی شناختی فرد از محیطش و سطح اطمینان فرد به اینکه در صورت لزوم کمک و حمایت در دسترس خواهد بود متمرکز هستند. حمایت اجتماعی ادراک شده برای ادامه زندگی افراد اجتماع به ویژه رضایت از زندگی ضروری است. از طریق حمایت اجتماعی ادراک شده است که افراد می‌توانند فشارهای روانی خود را تحمل کرده و از این طریق روی کمک دیگران حساب باز کنند. بنابراین حمایت اجتماعی ادراک شده به عنوان یکی عامل مهم می‌تواند به رضایت از زندگی افراد کمک کند. حمایت اجتماعی نیرومندترین نیروی مقابله‌ای برای رویارویی موفقیت آمیز و آسان افراد در زمان درگیری با شرایط تنش‌زا شناخته شده و تحمل مشکلات را برای افراد تسهیل می‌کند. همچنین حمایت اجتماعی ادراک شده از طریق ایفای نقش واسطه‌ای میان عوامل

تنش‌زای زندگی و بروز مشکلات جسمی و روانی و همچنین تقویت شناخت افراد، باعث کاهش تنش تجربه شده، افزایش میزان بقا و بهبود کیفیت زندگی و رضایت از زندگی افراد می‌شود (فائدی و یعقوبی، ۱۳۸۷). در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که به عقیده اسنایدر (۲۰۰۰) ارتباط با اطرافیان و صحبت درباره آرزوها و اهداف این احساس را در فرد به وجود می‌آورد که بر محیط اطرافش کنترل دارد. وجود محیط حمایت کننده به فرد این امکان را می‌دهد که اهدافش را دنبال کند و در نتیجه امید در او ارتقاء می‌یابد. این پژوهش به منظور پیش‌بینی امید بر اساس خلاقیت هیجانی و حمایت ادراک شده در دانشجویان انجام شد. با استفاده از یافته‌های پژوهش نشان داد که بین ابعاد خلاقیت هیجانی (تازگی، آمادگی، اثربخشی/صدافت) به صورت معنادار متغیر امید را در دانشجویان پیش‌بینی می‌کند و همچنین بین ابعاد حمایت اجتماعی ادراک شده (دوستان، خانواده و سایرین) به صورت معنادار متغیر امید را در دانشجویان پیش‌بینی می‌کند. نتایج تحقیقات مشابه با یافته‌های این تحقیق همخوان است. در تبیین آن می‌توان گفت از بین ابعاد خلاقیت هیجانی (بعد آمادگی و اثربخشی/صدافت) و ابعاد حمایت اجتماعی ادراک شده (خانواده و سایرین) امید را در دانشجویان پیش‌بینی می‌کند لیکن حمایت دوستان در این پژوهش ارتباط معنی‌داری با امید نشان نداد. طبق مصاحبه‌ای که با دانشجویان در مورد دوستان شد بی‌اعتمادی را بیان نمودند شاید به این دلیل ارتباط معناداری نداشت. بنابراین می‌توان گفت افرادی که امید بالایی دارند ممکن است محرک‌های قوی‌تر و انرژی بیشتری برای پیگیری اهداف خود داشته باشند و این به انگیزش آنها برای شرکت فعالانه در فرایند حل مسأله و رفتارهایی که موجب رشد و بالندگی می‌شود بر می‌گردد.

در هر پژوهشی محدودیت‌ها، وابسته به عوامل زیادی هستند. از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: تکمیل پرسشنامه به صورت خود گزارشی بوده که این شیوه پاسخ دهی ممکن است بر روی دقت اثر گذار باشد. عدم کنترل برخی متغیرها مانند سلامت روان و سبک زندگی شرکت کنندگان. پیشنهاد می‌شود پژوهش در جامعه‌ای بزرگتر اجرا شود تا بتوان نتایج را با اطمینان بیشتر تعمیم داد. بررسی نقش و ارتباط سایر متغیرهای تأثیرگذار بر امید در سایر موسسات آموزشی و تلاش در جهت تولید ابزار کارآمد و دقیق در مورد آن. پیشنهاد می‌گردد تا سیاست‌گزاران و مسولان دانشگاه و یا کشور برای امید بیشتر و زندگی بهتر (به ویژه در میان دانشجویان) به طراحی سیاست‌های عملی‌ای بپردازند که به افزایش میزان حمایت اجتماعی ادراک شده و تقویت خلاقیت هیجانی و در نتیجه افزایش امید منجر گردد. کاربرد و ترویج شیوه‌های آموزشی که سبب افزایش راه‌یابی و تفکر عاملانه دانشجویان و تقویت امید در آنان شود.

در نتیجه‌گیری کلی حاصل از پژوهش حاضر می‌توان گفت به نظر می‌رسد فرد با دارا بودن حمایت اجتماعی ادراک شده بتواند بهتر از حل مشکلات برآید چون می‌داند که در مواقع لزوم می‌تواند از این حمایت بهره‌مند می‌شود. دریافت حمایت اجتماعی ادراک شده می‌تواند باعث افزایش میزان امید شود که متعاقباً با امید در رویارویی با تنش‌های زندگی، خلاقیت هیجانی موثرتری نشان می‌دهد.

منابع

- ارجمندنی، ع ، افروز ، غ، نامی، م. (۱۳۹۴). مقایسه میزان فشار روانی و رضایتمندی زناشویی و حمایت اجتماعی ادراک شده والدین کودکان کم توان ذهنی و کودکان عادی، ماهنامه تعلیم و تربیت استثنایی، ۱۳ (۱۱۶)، ۱۵-۵.
- امینی، آ. (۱۳۹۴). مقاله رابطه حمایت اجتماعی با امیدواری و اضطراب مرگ در بین سالمندان فرهنگسرای امید تهران . فصلنامه اطلاع رسانی . آموزشی . پژوهشی سال نهم . شماره سی و سه . بهار ۱۳۹۴ .
- بخشایی، ن. م، بیرشک، ب، م، ک، عاطف، وحید ، بوالهروی، ح . (۱۳۸۲) مقاله ارتباط حمایت ادراک شده و رویدادهای استرس زای زندگی با افسردگی، اندیشه و رفتار، سال نهم شماره ۲، صص: ۴۳ تا ۴۸.
- پسندیده، ع. (۱۳۸۴). عنوان: رضایت از زندگی / مشخصات نشر: قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، مشخصات ظاهری: ۳۸۳ ص.
- جوکار بهرام، البرزی محبوبه. (۱۳۸۹). مقاله رابطه ویژگی های شخصیت با خلاقیت هیجانی و شناختی، فصلنامه مطالعات روان شناختی، دوره ۶، ۱۳۲-، شماره ۱.
- حمیدی، ح. (۱۳۸۲). پایان نامه بررسی و مقایسه رابطه ی بین کیفیت زندگی، امید و شادکامی با رضایت زندگی همسران جانباز و عادی. انتشار: دومین کنفرانس ملی روانشناسی و علوم رفتاری.
- شاکری نیا، ا. (۱۳۹۰). رابطه حمایت اجتماعی و امیدواری با اضطراب سلامت در سالمندان مرد مبتلا به دردهای مزمن جسمانی. فصلنامه سالمند، دوره ۷، ۶۶-۷۰.
- عسگری، پ ، شرف الدین، ه. (۱۳۸۹). مقاله رابطه اضطراب اجتماعی، امیدواری و حمایت اجتماعی با احساس ذهنی بهزیستی در دانشجویان. یافته های نو در روان شناسی و مطالعات فرهنگی.
- عیسی زادگان، ع؛ جنا آبادی، ح؛ سعادت مند، س (۱۳۹۰). رابطه و پیش بینی بهداشت روانی از طریق راهبرد های تنظیم شناختی هیجان و خلاقیت هیجانی و عملکرد تحصیلی. پایان نامه کارشناسی ارشد.
- کار، آ. (۱۳۸۵). روان شناسی مثبت علم شادمانی و نیروهای انسانی، (ترجمه حسن پاشا شریفی، جعفر نجفی زند). تهران: انتشارات سخن، ص ۲۵۸.
- معنوی پور، د؛ خراسانی، ا. (۱۳۸۴). مقاله رابطه خلاقیت هیجانی و خلاقیت شناختی با مهارت های فراشناختی . مجله: تحقیقات روانشناختی ؛ زمستان ۱۳۸۹ - شماره ۸.
- Averill, J. R & Thomas- Knowles, C. (1991). Emotional creativity. In K. T. Strongman (Ed.) Behavior in organization. Boston Journal of Consulting and Clinical Psychology 2010, VoL. 78, No. 4, 551-560.
- Chimick, W. T., & Nekolaichak, CH. L. (2004). Exploring the links between depression integrity, and hope in the elderly. Journal psychiatry, 49: 428-433

- George, L. K., (2010). Still happy after all these years: Research frontiers on subjective well-being in Later Life. *Journal of Gerontology: Social sciences*. 65 (3). 331 – 339.
- Hobfoll, S.E. & Vaux ,A.(1993). Social support , social resources and social contextinal. Codberger, S.Brezitz(end), hand book of stress. New York: macm. inpatient rehabilitation. *Journal of psychology*, pp. 265-271. Vol 3.
- Yalcin, I. (2011). Social support and optimism as predictors of life satisfaction subjective well-being, hope, and needs of individuals with serious mental illness. *Journal of Psychiatry Research*, 14(2),1-6.

